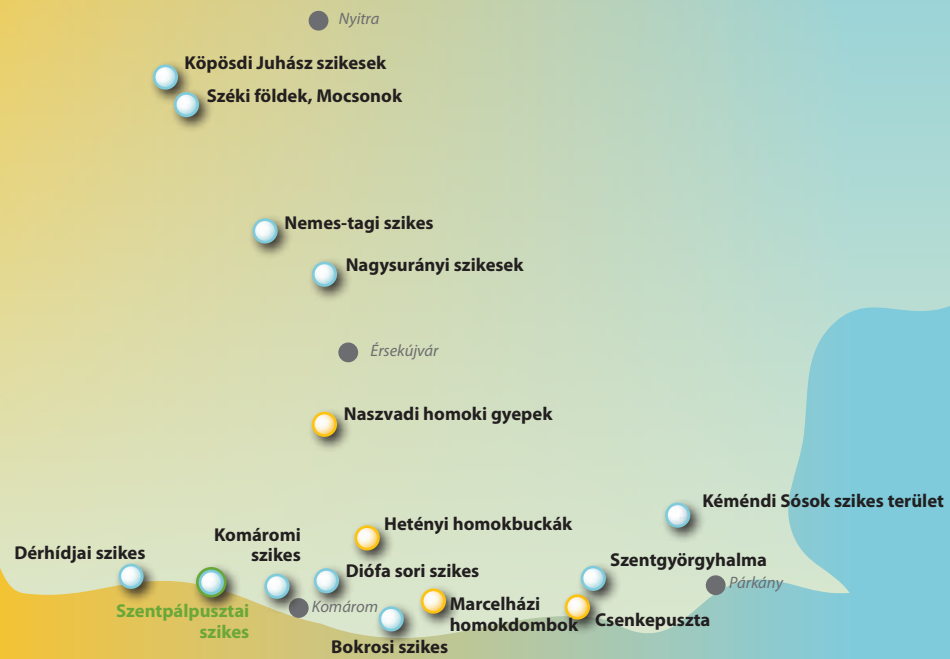

A DUNA MENTE TERMÉSZETI KINCSEI

Szentpálpusztai szikes

A **Szentpálpusztai szikes** Szentpálpuszta, más néven Pálmajor (Pavel) község mellett terül el, Őrsújfalú (Nová Stráž) igazgatási területéhez tartozik. A kifejezetten szikes (magas sótartalmú) talajnak köszönhetően a terület különleges növény – és állatfajok élőhelye. A terület nemcsak hazai, hanem európai mércével mérve is egyedi, ezért 2004-től – **Szentpálpusztai szikes, közösségi jelentőségű természeti területként, 18,61 ha területtel – a Natura 2000 európai különleges természetmegőrzési területek ökológiai hálózatának részét képezi.**

A különleges természetmegőrzési területek **Natura 2000** elnevezésű egységes ökológiai hálózata Európa természeti kincseinek megőrzése érdekében jött létre. Célja elsősorban a különleges és leginkább veszélyeztetett fajok és élőhelyek védelme az EU területén (azokat az élőhelyeket, amelyek védelme különleges jelentőséggel bír, **elsődleges fontosságú élőhelytípusoknak** nevezzük). A Natura 2000 hálózatát a ritka vagy veszélyeztetett madárfajok védelmére szolgáló **különleges madárvédelmi területek**, valamint az egyéb, különleges vagy veszélyeztetett növény – és állatfajok és élőhelyeik védelmére szolgáló **európai jelentőségű természetmegőrzési területek** alkotják.

A Szentpálpusztai szikeset a hazai jogszabályok szerint 2012-ben **védtett természeti területté** nyilvánították, a közösségi jelentőségű természeti területre vonatkozóan **3. fokú védelem** van érvényben.

A fentebb jelzett védettségifok azt jelenti, hogy a terület meglehetősen szigorú védelem alatt áll. Ez nem zárja ki a kaszálást és a legeltetést, ami kifejezetten a szikesek megőrzését szolgálja. Ugyanakkor tilos a terület felszántása vagy lecsapolása.

Légifelvétel a területről

A Szentpálpusztai szikes látképe

A Szentpálpusztai szikes természeti kincsei

A **Szentpálpusztai szikes** a délnyugat-szlovákiai szikes rétsztyepek kisebb maradványai közé tartozik. Európai szempontból jelentős, 1340-es jelölésű élőhelynek számít: ez a kontinentális szikeseket és szikes (sós) réteket jelöli, melyeket az EU **elsődleges fontosságú élőhelytípusoknak** tekint.

A szikesek természetes ökoszisztémáját a talajban és a vízben feloldódott nagy mennyiségű só jellemzi. Elsősorban a tengermel-
lékeken fordulnak elő, jóval ritkábbak a kontinentális területeken. A Duna mentén a talaj sótartalma a talajvízben megtalálható,
könnyen oldódó sóknak (a karbonátok és szulfátok stb. formájában jelen lévő nátriumnak, magnéziumnak, kalciumnak) köszön-
hető. A talajvíz felső szintje a talajfelszín közelében található. Az év melegebb időszakában a párolgás jellemzőbb, mint a csapadék.
A sók a talajfelszínre jutva felhalmozódnak, olykor fehér kristályok formájában kicsapódva **szikvirágzásnak (sókivirágzásnak)**
nevezett képződményeket hoznak létre. A talaj szikesedését ásványokban gazdag vízzel történő előntés, majd az ezt követő foko-
zatos kiszáradás, valamint emberi tevékenység (pl. ásványi trágya túlzott használata) is okozhatja.

Fotó: Alžbeta Szabóová

A Szentpálpusztai szikes kaszálás után

Fotó: Viera Šefferová Stanová

Kicsapódott sókristályok – ún. szikvirágzás (sókivirágzás)

Első pillantásra a szikes táj unalmasnak tűnhet, de beha-
több szemlélődés után azt tapasztaljuk, hogy a terep apró
változásai, a talajvíz és a sótartalom ingadozása növény – és
állatfajok széles skálájának teremt megfelelő feltételeket.

A sóban gazdag környezet a növényzet szempontjából
extrém körülményeket teremt, amely csak a **sókedvelő**
(**obligát halofita**, sót igénylő) növények kis csoportjá-
nak és a **sótűrő** növényeknek (tolerálják, de nem igény-
lik a sót) felel meg. Szlovákia flórájában a halofitákat
33 magasabb rendű (edényes) növény képviseli.

A vegetáció legkülönlegesebb megjelenési formái
az ún. szikfoltok (vaksziki növényzet). Ezek ritkás
növénytakaróval borított, extrém sós talajú terü-
letek. Száraz nyarak idején a talajban mély repe-
dések alakulnak ki.

Ezen a területen nő a pannon régió szí-
kes pusztáinak tipikus növénye, a **szikürröm**
Artemisia santonicum, amely a tavasszal előntött,
nyárra kiszáradó területeket kedveli.

Hasonló feltételeket kedvel egy további halofita
faj, a **szikütfű** *Plantago maritima* is. Mellettük
a védett növényfajok közé tartozó **szik mézspá-
zsit** *Puccinellia distans* is megtalálható a vakszi-
kes foltokon.

Fotó: Viera Šefferová Stanová

Szikfolt (vakszik)

Fotó: Viera ŠeffEROVÁ StanOVÁ

A **kígyófark** Délkelet-Európa és a Pannon-síkság száraz, enyhén szikes rétjein és legelőin nő.

Ha a talajban magas a könnyen oldódó sók tartalma, a növényeknek magasabb ozmózisnyomást kell leküzdeniük a víz felvételekor, ami megnehezíti a vízfelvételt. A sós közeg hatása a növényekre nézve végső soron ugyanolyan, mint a szárazság. Ez megmutatkozik a növények megjelenésében is. Többnyire szürkések, csenevész növéssűek, olykor pozsgás felépítésűek. Ezeknek a növényeknek a sejtjei akár a víz 6%-os sótartalmát is elviselik károsodás nélkül, miközben a világ tengereinek átlagos sótartalma 3,5%-os.

A **pozsgás őszirózsa** pannon endemizmus – azaz kizárólag a Pannon-síkság területén fordul elő. A múltban 55 előfordulási helye volt ismert, ma már csak 17 helyen fordul elő.

A viszonylag alacsonyabb sótartalmú területeken a vegetáció is dúsabb. A növényzet tipikus képviselői a fűfélék, mint például a **sovány csenkesz** *Festuca pseudovina*.

A szikes terület sokrétű vegetációjában olyan veszélyeztetett fajok is megtalálhatók, mint a **közönséges szkipozdor** *Podospermum canum* és a **pozsgás őszirózsa** *Tripolium pannonicum*.

Fotó: Daniél Díté

A veszélyeztetett fajok közé tartozó **sziki útifű** pozsgás felépítésével alkalmazkodott a sós környezethez – szöveiteiben nagy mennyiségű vizet képes felhalmozni.

A **sziki üröm** Szlovákiában a veszélyeztetett fajok közé tartozik, kilátásai nem túl kedvezőek, mivel eltűnőben vannak a természetes élőhelyének számító szikesek.

Fotó: Viera ŠeffEROVÁ StanOVÁ

Fotó: Viera ŠeffEROVÁ StanOVÁ

Fotó: Anton Krištin

A **sávos rétiszőcske** egy ritka, melegkedvelő, rövid szárnyú szöcskefaj, mely elszigetelten fordul elő Szlovákia pannon térségében.

Fotó: Ján Svetlík/flickr.com

A **vöröshasú unka** egy mérges békafaj, amire a hasán található vörös foltok is figyelmeztetnek. A nyári időszakban táplálékának jelentős részét szúnyoglárva alkotják.

A szikesek számos állatfaj számára biztosítanak megfelelő feltételeket. Ezeknek a területeknek a jellegzetes, különleges lakója például a **sávos rétiszőcske** *Platycleis veyseli* és a **tengerzöld sáska** *Aiolopus thalassinus*, csapadékosabb időben a **sarlós kúpféjűszöcske** *Conocephalus dorsalis* és a **nagy kúpféjűszöcske** *Ruspolia nitidula* is.

A rovarok és a puhatestűek mellett a Szentpálpusztai szikes több európai jelentőségű gerincesnek is otthont ad, közülük tartozik például a **vöröshasú unka** *Bombina bombina* és a **fürge gyík** *Lacerta agilis*.

A tavaszi időszakban a térségben felhangzik a **bíbic** *Vanellus vanellus* dallamos éneke, amely a téli vonulás után hazatérve itt keres biztonságos helyet a fészkének. A tövises bozótban a **tövisszűrő gébics** *Lanius collurio* fészket találhatjuk meg, a magas fűben a **fürj** *Coturnix coturnix* rejtegeti fiókait. A terület tipikus réti fészkelőmadara a **cigánycsuk**, más néven **cigány csaláncsúcs** *Saxicola torquata*.

Alkonyatkor nem árt, ha óvatosak a fiókák, mert a területen szokott vadászni a közeli épületekben fészkelő **kuvik** *Athene noctua*. A baglyok közül előfordul itt az **erdei fülesbagoly** *Asio otus* is. Ezen a területen keres táplálékot két közösségi jelentőségű ragadozó madár – a nyári időszakban a **barna rétihéja** *Circus aeruginosus*, télen pedig a **kékes rétihéja** *Circus cyaneus*.

A **kuvik** az egyik legkisebb testű bagolyfajunk. A szikes alacsony növényzetében elsősorban apró rágcsálókra, rovarokra vadászik, de nem veti meg a földigilisztákat sem.

A **tövisszűrő gébics** nagyobb bogarakkal táplálkozik, ezeket hegyes tövisekre vagy ágakra szúrja.

A **nagy bokorcsiga** (*Euomphalia strigella*) a szinte teljesen vegetációmentes szikes területeken is megél. A Szentpálpusztai szikesen nagy mennyiségben található meg e faj csigaháza.

Fotó: Viera Šeřferová Stanová

A szikeseket fenyegető veszélyek

A Szentpálpusztai szikes a pannon szikes sztyeppék és szikes rétek múltban kiterjedt, mozaikszerű hálózatának a részét képezi. Mára ezekből a különleges területekből már csak töredékek maradtak fenn.

A szikes szempontjából az elsődleges veszélyt az jelenti, hogy a területet – mivel eltűntek a megfelelő művelési/gazdálkodási formák – fokozatosan elfoglalják **a szélel terjedő pionír fásszárúak, valamint a különböző inváziós fajok – özönnövények** (különösen az aranyvessző). A térség értékét csökkenti, hogy egy részét, egy lapos területet szeméttel (az egykori baromfiüzem hulladékával, építési törmelékkel) töltötték fel.

Fotó: Jozef Lengyel

A terület elgyomosodása

Hogyan őrizhető meg ez az egyedülálló vidék

A Dél-szlovákiai **endemikus pannon szikesek** és homokdűnék megújítása elnevezésű LIFE+ Projekt (2011–2016) célja ezeknek az értékes és különleges élőhelyeknek a megőrzése, valamint a Natura 2000 rendszer fejlesztése.

A szikesek meglétének feltétele a **megfelelő vízháztartás, mindenekelőtt a kellő talajvízszint fenntartása** (a kapilláris emelkedési rétegben), miáltal kialakulnak **a sziki növények által igényelt sótartalmat garantáló szikesedés feltételei**.

A szikes terület ritka állat – és növényfajainak fennmaradása érdekében a LIFE+ projekt keretében megkezdődött a **hagyományos gazdálkodás felélesztése. 2012-től** juhok és kecskék vegyesen történő **legeltetése** folyik a területen. A nyáját elektromos háló és pásztorok őrzik, hogy az állatok ne jussanak át a szomszédos szántóföldekre. A legeltetés hozzájárul a **különleges sziki fajok újbóli elterjedéshez**, és megakadályozza a szélel terjedő fásszárúak, valamint az inváziós fajok területfoglalását. **A hagyományos legeltetéshez való visszatérés a fentebb leírt természeti értékek megőrzésének ideális módja.**

A Szentpálpusztai szikesen kívül a projekt a **Duna menti régió további 10 közösségi jelentőségű természeti területére** is kiterjed, melyeken megtalálhatók a különleges szikesek maradványai. A tervek szerint 379 hektárnyi szikes terület revitalizálására, majd fenntartására kerül sor. Ez azonban már a helyi lakosság feladata. **A legeltetés**

Fotó: Pavol Littera

Fotó: Viera Šefferová Stanová

A juh – és kecskelegeltetés szemmel láthatólag a terület javára válik.

hagyományának újraélesztése során kulcsfontosságú a helyi lakosok aktív részvétele, az őseik által folytatott gazdálkodási forma felelevenítésére irányuló tenni akarása. Az egyik célkitűzés ezért a Szentpálpusztai szikes egyediségének megismertetése a helyi lakosokkal. A projekt külön figyelmet fordít a témakör oktatási folyamatba történő bevezetésére Őrsújfalun (Nová Stráž) és Csallóközarányos (Zlatná na Ostrove) általános iskoláiban.

A projekt a Daphne Alkalmazott Ökológiai Intézet (DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava), a Pozsonyi Regionális Természetvédő Egyesület (BROZ) és az Állami Természetvédelmi Hivatal (ŠOP SR) részvételével zajlik az Európai Unió LIFE+ programból származó pénzügyi támogatásával és a Szlovák Környezetvédelmi Minisztérium támogatásával.

Bővebb információk: www.daphne.sk/pannonicsk és www.perlypodunajska.sk.

Fotó: Jozef Lengyel

A legeltetés előtt

Fotó: Jozef Lengyel

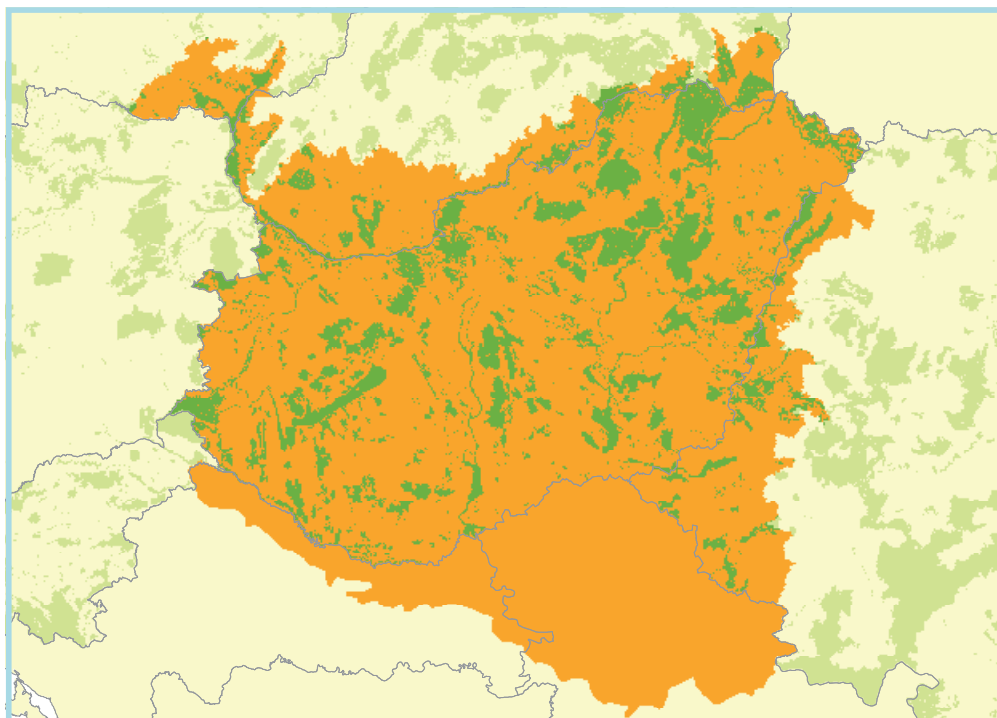
A legeltetés megkezdését követően

Európai és szlovákiai szikes területek

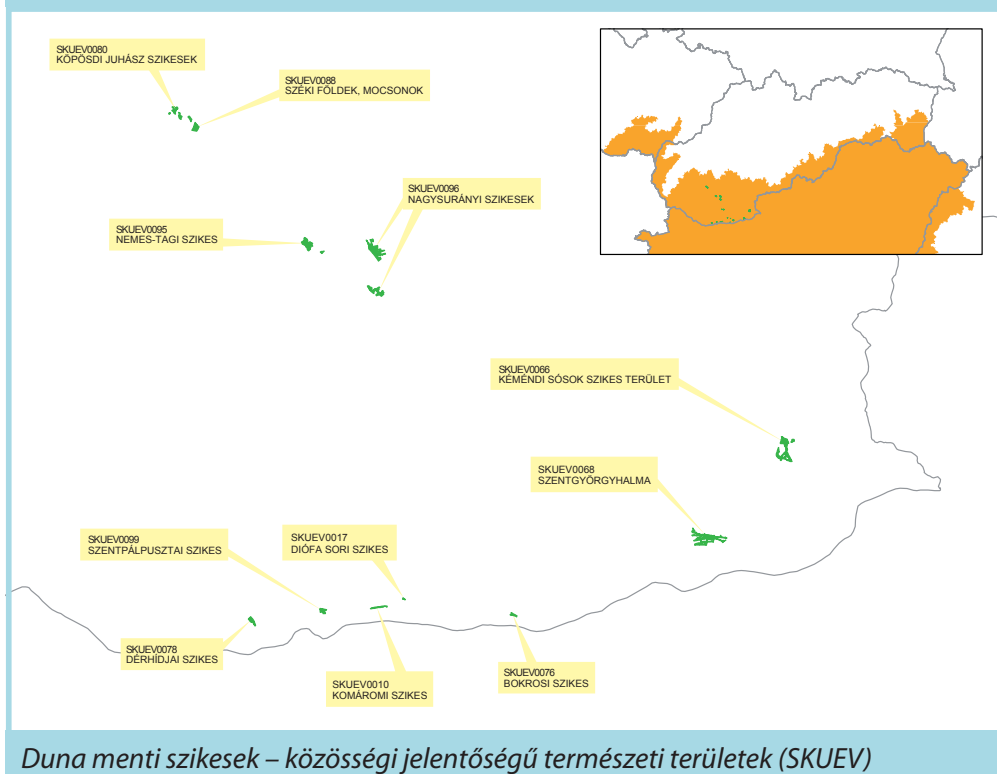
A kontinentális szikesek és szikes (sós) rétek Szlovákia-, ill. Európa-szerte is a legvesélyeztetettebb élőhelytípusok közé tartoznak.

Európában csak néhány országban lelhetők fel, elterjedésüknek központja a Pannon régió, az EU területének csak 3%-át teszik ki. A szikesek Szlovákiában elsősorban szigeteket alkotva fordulnak elő, fő elterjedésük Magyarországon van, Szlovákiában elterjedésük északi határa húzódik.

A múlt század 50-es éveiben a Duna-menti síkság viszonylag nagy, megközelítőleg **8 300 hektáros** területét foglalták el a szikes területek. Nagyobb részüket lecsapolták, beszántották, erdősítették vagy benőtte a növényzet. A szikesek utolsó maradványai **szigetszerűen szórta maradtak** fenn. Területük összesen kb. 500 hektárt tesz ki, amelyet a megváltozott vízháztartás és a megfelelő gazdálkodás hiánya miatt a továbbra is az eltűnés veszélye fenyeget.

Pannon biogeográfiai régió – zöld színnel a Natura 2000-es területeket jelöltük.

Duna menti szikesek – közösségi jelentőségű természeti területek (SKUEV)

Készítette a Daphne Alkalmazott Ökológiai Intézet (DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, www.daphne.sk) az Állami Természetvédelmi Hivatal – Dunai Ártéri Erdők Tájvédelmi Körzet Igazgatósága (ŠOP SR – Správa CHKO Dunajské luhy, www.soprs.sk), valamint a Pozsonyi Regionális Természetvédő Egyesülettel (BROZ, www.broz.sk) közreműködésével.

Fordítás: Elokvent, s. r. o., www.elokvent.sk | **Grafika és rajzok:** Riki Watzka, www.rwdesign.sk

Készült a LIFE10NAT/SK/083 – a Dél-szlovákiai endemikus pannon szikesek és homokdűnék megújítása – projekt keretében, az Európai Unió LIFE+ programból származó pénzügyi támogatásával, valamint a Szlovák Környezetvédelmi Minisztérium támogatásával.

